

*Aikuiskasvatuksen Tutkimusseuran
juhlaseminaari 14.12.2020
80 vuotias*

Karin Filander
Tampereen yliopisto

Tutkimusseura ATS "meisyyden" rakentamisen tilana

- mitä "aikuiskasvatus" on ja mihin se tekijöitään velvoittaa?
- Minkälaisena historiallisena kertomuksena "aikuiskasvatus" on kehittynyt?
- Luoko se yhteisöllisyyttä, ja jos, kenelle ja minkälaista?
- **Aikuiskasvatus** sivistyksen, talouden, politiikan ja markkinoiden risteysasemalla –
millainen kehys hallitsee aikuiskasvattajien mielenmaisemaa?

Aikuisuuden kasvun, koulutuksen, kasvatuksen ja kehittämistyön KILPAILEVAT DISKURSSIT - kilpailevien intressien ja koulutusmarkkinoiden kenttä - VALTA-JA VASTADISKURSSIT

Elinikäinen oppiminen vai elinikäinen kasvatus? Bildung, vapaa sivistystyö vai elinikäinen kasvu moraalisubjektiksi?

Aikuiskasvatusta, koulutusta, valistusta, ohjausta, elämänhallintaa, opinnollista kuntoutusta, tietoisuustaitojen valmennusta vai sosiaalipedagogiikkaa?

Henkilöstökoulutusta, valmennusta, ammattikasvatusta vai HRD - henkilöstövoimavarojen kehittämistä ja johtamista?

Koski, Leena & Filander, Karin

Aikuiskasvatuksen jaettu kertomus: yhteisen hyvän tulkintoja

Teoksessa **Filander, K. & Vanhalakka-Ruoho, M. (toim.) (2009) Yhteisöllisyys liikkeessä**. Aikuiskasvatuksen 48. vuosikirja. Helsinki: KVS. 121 – 156

Aikuiskasvatus on kaiken kasvatuksen lailla luonteeltaan moraalinen projekti

(Koski & Filander 2009, 2013)

- ▶ Syytä kysyä, miten ja minkälaisia merkityksiä ja tarkoituksia kansansivistykseen / aikuiskasvatukseen / elinikäiseen oppimiseen on eri aikoina liitetty?
- ▶ **minkälainen yhteisyyden symboli** aikuiskasvatus voi olla ajassa,
- ▶ jossa uusliberalistinen politiikka ja moraalit määrittävät ihmisyyden yrittäjyydeksi SEKÄ yksilön yhteiskuntasuhteen kilpailuksi menestyksestä, tuottavuudesta, vaikuttavuudesta ja innovaatioista

Kertomukset "meistä" ovat sosiaalisen luomisen symbolisia tekoja

(Jameson 1986; ks. Koski & Filander 2009)

- "Me" kerromme "meidän" yhteisyyttämme toisillemme
- Yhteisöä tai yhteisöllisyyttä ei ole ilman kertomusta siitä, **ketkä "meihin" kuuluvat ja ketkä eivät**, mistä tulemme, mihin olemme menossa ja mikä meitä yhdistää
- **Kertomukset ovat luonteeltaan moraalisia**. Niissä asetetaan oikea ja väärä, hyvä ja paha, toivottu ja torjuttava. **Ne ovat myös myyttisiä ja historiallisia** ja niitä käytetään oikeuttamaan yhteisön pyrkimykset

Vapaa Kansansivistystyö - Aikuiskasvatus

- Historiallisilta juuriltaan aikuiskasvatus kiinnittyy yhteen modernin ”suurista kertomuksista”
- Kansan sivistämisen aate sisältää uskon siihen, että sivistystä lisäämällä kansakuntien elämä edistyy, yksilöiden elämä tulee rikkaaksi ja syvälliseksi ja valtiot edistyvät ja vaurastuvat

Modernin suuri kertomus ja sen kaksi ideaalia (Lyotard)

- tiedon lisääntyminen vapauttaa ihmiset niin sisäisistä kuin ulkoisista kehittymisen esteistään, jolloin ihmisten ajateltiin voivan vapautua sekä luonnon että yhteiskunnallisten pakkojen aiemmin asettamista kahleista.
- tiedon ja tieteen avulla yhteiskunnat kehittyvät yhä paremmiksi moraalisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti
- Usko jatkuvaan edistykseen

Hallinnan teorian produktiivinen valta

(Foucault 1983)

- Aikuiskasvatus yhdistyy sisäisen kasvun ja ulkoisten olosuhteitten muuttamisen problematiikkaan
- Se perustaa pyrkimykseen **luoda halu, joka haluaa haluttavaksi annettua**, jotka syntyvät samanaikaisesti.
- Kyse produktiivisesta vallasta, jota käytetään suostutellen ja jolla yksilöt sitoutetaan suorittamaan yhteiskunnallisen hallinnalle välttämättömät ja sen tarpeiden vaatimat, itsen muuttamisen muokkaamisen teot.
- Ideaalimallissa **yksilö asettuu dialogiin yhteisöllisten vaatimusten kanssa, löytää ne omikseen ja sitoutuu niihin omalla halullaan** ja omilla päätöksillään

Kansansivistys / aikuiskasvatus asettuu modernisaation ytimeen

- ▶ Aikuiskasvatus saa yksilöt haluamaan sitä, mikä on välttämätöntä: tulla aikuiseksi, subjektiksi - vallan muoto, joka alistaa ja tekee kohteeksi
- ▶ ja aikuisuus asettuvat modernissa sivistyksen ja edistyksen **vapauttavasta aspektista kertovien kertomusten sisällä uudennlaisiksi hallinnan mekanismeiksi**, vapaus ja alisteisuus ovat yhtä

(Koski & Filander 2009)

YKSI EHDOTUS:, Vauraus ja sivistys yltäkyläisyyden ajan jälkeen

Salonen, Arto. O. & Joutsenvirta, Maria (2018)

Lähtökohdaksi ja kehykseksi

jälkimaterialistiset arvot Aikuiskasvatuksen ytimeksi paluu sivistyksen ydinkäsitteeseen ja lähtökohdaksi **sivistyskäsitys**, joka ottaa materialististen arvojen sijasta jälleen aikuiskasvatuksen lähtökohdaksi **jälkimaterialistiset arvot**

- **Voiko suomalaista aikuiskoulutuspolitiikkaa ohjata jälkimaterialistiset arvot** talouden kilpailukyvyn jatkuvan kiihdyttämisen sijasta?
- **Millä ehdoilla muutos kohti jälkimaterialistisia arvoja vois olla mahdollista?** (Silvennoinen Aikuiskasvatus 2/2018)

ARVOJEN "hiljaiNEN vallankumoUS" – KOHTI "jälkimaterialistisia arvoja"?

- MITÄ TARKOITTAÄ MUUTOS KOHTI TÄYDEMPÄÄ IHMISYYTTÄ?
- ITSEKOROSTUKSESTA ITSENSÄ YLITTÄMISEEN?
- OMAA AINEELLISTA HYÖTYÄÄN MAKSIMOIVA

➤ "HOMO ECONOMICUS"?

Ekologiset taloustieteilijät: *"talous on aina alisteisessa suhteessa sekä luontoon että yhteiskunnan arvoihin ja normeihin"*

-"taloustiede on oikeudenmukaisuus- ja moraalifilosofian alalaji"

Jälkimaterialistiset arvot:

- **Riittävyys** ja yhteisöllisen jakamistalouden nousu
  - Yhä pienemmillä ansioilla eläminen
- **Tyytyväisyys** keskeisenä hyvinvoinnin tekijänä
  - Hyvinvoinnin ekologiset ja sosiaaliset tekijät versus aineellinen vauraus-ajattelu
  - Digitalisaatio ja tekoäly voivat mahdollistaa jakamisen ja yhteisvauraudet (commons)
- **Myötätuntoisuuden kasvu** suhteessa kaukanakin asuviin ihmisiin

Jälkimaterialistiset arvot ja sivistysnäkemys:

- Haetaan **moninäkökulmasta** vastausta viheliäisiin ongelmiin ja haasteisiin
- **Viheliäisten ongelmien** negatiivisten kehityskulkujen kääntäminen
- **Tarvitaan sivistystyötä ja aikuiskasvatusta** – miten omaksutaan kokonaisvaltaisesti vastuullinen maailmankuva?
- Miten **myötäelämisen avulla** tunnistetaan oman kulutuksen jäljet toisella puolella maailmaa?
- Miten lisätään **yhteistä hyvää ja ihmistenvälisyyttä** ja kohtaamisten voimaa?
- Miten astutaan työelämäkelpoisuutta korostavan sivistysnäkemysen yläpuolelle?
- Miten vahvistetaan ”**planetaarista identiteettiä**”?

Yhteiskunnallisen mielikuvituksen metodi

➤ **Rohkea tulevaisuusajattelu**

➤ Arkiset valinnat siitä, keitä ihmiset kokevat olevansa ja mitä he pitävät tärkeänä?

➤ **Faktoihin** perustuvaa, mutta silti vapaata ja assosiativista ratkaisujen hakemista

➤ Miten kurkotetaan tavanomaisuuksien yli?

➤ Miten etäännytetään hetkellisesti tutusta ja itsestäänselvästä?

➤ **Miten herätetään toivoa** uudenlaisista elämänratkaisuista?

Kuluttajakansalaisuuden ideaalit

- **Hyödykkeenä olemisen kokemus** – kansalaisuus on kuluttajuutta, markkinoiden kohteena olemista
- **Olemme vieraantuneet elämän ydinkysymyksistä** ja pyrimme vain materiaalisen hyvän maksimointiin
- **Kyltymätön kuluttajan** halujen tyydyttäminen – joka ei tee onnelliseksi
- Elämän merkityssisällöt ovat köyhtyneet – elämän ekologiset edellytykset ovat katoamassa
- **Havaintokykymme on kaventunut** – tienaamiseen, suorittamiseen ja kuluttamiseen kaventunut ihmiskuva edistyksen ihanteena

Millasta voisi olla ihmisen mittainen elämä?

- **Rohkeutta** kohdata erilaisuus
- **Aika** nähdään rahaa arvokkaamana – apuna digitalisaatio ja tekoäly
- Rohkeampi läsnäolo
- **Verkottunut maailmankansalaisuus** ja planetaarinen identiteetti
- Tekemisen laatu korvaa tekemisen määrän
- **Uudenlaiset keinot yhteiskunnan osallisuuteen** – työtä on kaikki se, mikä tuottaa yhteistä hyvää
- **Viheliäisistä ongelmista tehdään mahdollisuuksia** – jätteistä ei enää puhuta vaan kaikki materia kiertää ja mielletään raaka-aineeksi
- **Kestämätön kulutus tehdään kalliiksi** - jakamistalous

Myönteiset hyvinvointikokemukset

- **Oma etu ja yhteinen hyvä** eivät ole ristiriidassa
- Aineellisen vaurauden maksimoinnista **sosiaalisiin vaurauksiin**
- Arvokkaan tarkoituksen tavoittaminen omalle elämälle – **oman elämän liittäminen johonkin itseä suurempaan**
- Hyvä elämä, hyvinvointi ja kestävä kehitys
- Tunnistamme paremmin elämää kannattelevia arvokkaita tarkoituksia
- **Tulevaisuutta rakennetaan aktiivisesti ja sitä otetaan haltuun**
- Muodostetaan tietoisesti eri näkökulmia yhdistävää **poikkitiedollista kokonaiskäsitystä todellisuudesta**

Millaista aikuiskasvatusta tarvitaan juuri nyt? (kysely helmikuu/2020, Filander)

- Esimerkkejä:
- Kasvatusta **kriittiseen lukutaitoon ja ajatteluun**, mutta lisäksi useat aikuiset tarvitsisivat ohjausta tunnetaitoihin, omien ja muiden tunteiden tunnistamiseen ja tunteiden säätelyyn –se voisi lisätä **erilaisuuden ja monimuotoisuuden ymmärtämistä**
- Nykyään aikuisuuteen kuuluu enemmän oman identiteetin hakemista ja epävarmuutta – tämä **identiteetin etsiminen** tulisi ottaa aikuiskasvatuksen keskiöön nopeasti muuttuvien työelämän kuvioiden keskellä
- Aikuisena sisälläni on edelleen se pikkutyttö ja nuori aikuinen – nämä kaikki kerrokset löytyvät minusta edelleen – siksi tässä ajassa tarvitaan **henkistä kasvua tukevaa, moraalisivistystä vahvistavaa, sosiaalista omaatuntoa ja ekologista sivistystä** tukevaa aikuiskasvatusta **eli perusasioita** – ja tietysti myös ammatillista täydennyskoulutusta, tietoja, taitoja ja täsmäkoulutusta
- Aikuistuminen tarkoittaa **kasvun jatkumista ja särmien hioutumista ja kokemuspohjan laajentuessa myös suvaitsevuuden lisääntymistä** – aikuisuuteen liittyy kipuilua, elämänhallintaa, rapistumista tai siihen havahtumista, jolloin huomaa terveyden merkityksen, elämän rajallisuuden ja omasta terveydestä huolehtimisen merkityksen – **aikuistuminen tarkoittaa luopumista, kriisejä ja niistä selviytymistä** erilaisin tavoin ja jatkuvasti ajan haasteiden kohtaamista

Lähteitä:

- ▶ **Koski, L. & Filander, K.** (2009) Aikuiskasvatuksen jaettu kertomus: yhteisen hyvän tulkintoja Teoksessa Filander, K. & Vanhalakka-Ruoho, M. (toim.) (2009) Yhteisöllisyys liikkeessä. Aikuiskasvatuksen 48. vuosikirja. Helsinki: KVS. 121 – 156.
- ▶ **Filander, K.** (2012) Discursive turns from 'Bildung' to managerialism. Memory-work of the Finnish adult education generations. European Journal for Research on the Education and Learning of Adults, RELA, Vol. 3 No 2, 2012. pp.135-153. ks. <http://www.rela.ep.liu.se/issues/10.3384rela.2000-7426.201232/rela0073/rela0073.pdf>
- ▶ **Koski, L. & Filander, K.** (2013) Transforming causal logics in Finnish adult education: historical and moral transitions rewritten. International Journal of Lifelong Education. Sep/Oct 2013, Vol. 32 Issue 5, p583-599. ks. http://www.uta.fi/edu/opiskelijaksi/paavalinta/elo/aineisto/A6_Koski_Filander.pdf